

VPRO Brommer op zee
Notities Cynthia McLeod – *Hoe duur was de suiker?*

Noot van de redactie:

Hoe duur was de suiker? speelt zich af tijdens de 18^e eeuw in Suriname: een tijd van slavernij. In de roman zijn bepaalde historische termen gebruikt die anno 2022 als kwetsend worden beschouwd. In de opmerkingen willen we jullie vragen om daar rekening mee te houden en de nu gangbare termen als 'wit, zwart, en tot slaaf gemaakte' aan te houden. Zo houden we onze boekenclub inclusief en voor iedereen een fijne plek.

Pagina 5

"De dag brak aan op plantage Hébron en terwijl de hemel aan de oostelijke zijde zich rood kleurde door de opkomende zon, gingen één voor één de deurtjes op van de slavenhutten en kon men kleine vuurtjes zien onder de afdakjes ernaast."

Hoe duur was de suiker? verscheen vijfendertig jaar geleden, in 1987 in Suriname. Sindsdien heb ik er veel gesprekken met mensen over gehad en is er zelfs een film van verschenen. Daarom ben ik benieuwd: leest u het boek nu voor het eerst? Zo nee: hoe en wanneer kwam u voor het eerst in aanraking met *Hoe duur was de suiker?* Zo ja: wat zijn uw verwachtingen?

Pagina 15

"Terwijl de tentboot langzaam over de Surinamerivier gleed, geroeid door en achtstal roeiers, zaten onder het dak: Oom Levi, moeder Rachaël, Elza en Sarith."

In de jaren tachtig was ik in Washington en daar ontmoette ik een Joodse familie waar ik bevriend mee raakte. Tijdens onze gesprekken ontdekte ik dat zij niets wisten van de Joodse gemeenschap in Suriname. Ze vroegen zich van alles af zoals: leven er nog steeds Joden in Suriname, en leven zij in een besloten groep? Ik legde hen uit dat heel veel creoolse families Joods bloed hebben. We zeggen wel eens: 'Schud aan de stamboom van een Surinamer en er valt zeker een Jood uit.' Het was de tweede groep kolonisten die zich in Suriname vestigde met het doel om er ook daadwerkelijk te blijven. Het leek mij leuk als iemand zou schrijven over de Joodse kolonisten. Zo ben ik op het idee van deze roman gekomen en heb ik het Joodse perspectief erin geschreven.

Pagina 33

"Opvallend was dat het muntpapier was gemaakt van speelkaarten waarop klavers en ruiten, heren en boeren waren getekend. Toen Rutger dit geld voor het eerst zag, had hij aan Van Omhoog gevraagd, waarom dat zo was en die had geantwoord dat het gouvernement de kaartsymbolen waarschijnlijk had laten aanbrengen als hulpmiddel voor de vele ongeletterden."

Al lange tijd was ik bezig met het bestuderen van de Surinaamse geschiedenis. Op school leerden we hier namelijk niets over, dus ik ben zelf op onderzoek uitgegaan. Voor *Hoe duur was de suiker?* droeg ik dus al veel kennis bij me, maar voor specifieke zaken ben ik archieven ingedoken. Ik blijf heel dicht bij de geschiedenis. Alle historische feiten en data kloppen. Mijn creativiteit beperkt zich tot de personages; die laat ik vanuit hun karakter reageren op de historische gebeurtenissen.

Pagina 73

"Elza in de voorkamer glimlachte even, want ze wist dat Maisa helemaal niet boos was op Felix, het was haar manier om Sarith duidelijk te maken, dat zij hier in huis niets te zeggen had, dat alleen Elza hier

huisvrouw was. Waarschijnlijk kreeg Felix in de keuken nu een extra grote koek van Maisa, om hem te laten zien, dat ze niet boos op hem was.”

Van tevoren weet ik niet hoe mijn personages zich gaan ontwikkelen. Ik laat ze al schrijvende reageren op de historische gebeurtenissen en zo vormt hun karakter zich steeds meer. Niet elke schrijver doet dat zo, maar bij mij werkt dit het beste. Wat ik wel heel bewust wilde laten zien, is dat meester en slavin een heel innige band kunnen hebben. Maisa heeft Elza vanaf het begin opgevoed. Voor haar voelt Elza als haar eigen kind en Elza voelt voor Maisa wat ze voor haar eigen moeder zou voelen. Er moeten veel van dat soort relaties geweest zijn.

Pagina 113

“MAISA”

In dit boek wilde ik vanuit verschillende perspectieven schrijven. Op die manier hoop ik dat je als lezer veel dichterbij de personages komt. Als ik één ik-figuur had gekozen, had de lezer zich veel minder goed kunnen inleven in de keuzes die de personages maken.

Hoe komen de wisselingen in perspectief op u over?

Pagina 121

“Elza zei niets, bij zichzelf dacht ze hoe dom het van haar geweest was om te denken dat ze nu van Sarith af waren. Ze zou terugkomen en alles zou weer opnieuw beginnen.”

De driehoeksrelatie tussen Elza, Rutger en Sarith staat symbool voor iets dat vaker gebeurde en nog steeds gebeurt. Nu zouden mensen er misschien anders op reageren, maar dit waren andere tijden en werd er van de vrouw verwacht dat ze heel veel gewoon accepteerde. Ik wilde ook de houding van de man goed weergeven, die de schuld niet bij zichzelf legt en vindt dat de vrouw niet boos moet worden.

Hoe denkt u, op dit moment in het verhaal, dat de driehoeksrelatie zich verder zal ontwikkelen?

Pagina 148

“Als u hem hoort praten, het lijkt wel een echte Amsterdammer. Zo, papa, dat was het dan, groet de hele familie, en ontvang een kus en tot ziens.

Van uw Elza.”

De meeste brieven die ik in de archieven hebben gevonden waren zakelijke correspondentie. De ervaring die Elza hier beschrijft heb ik meer gebaseerd op mijn eigen ervaring. Als kind ben ik naar Holland gegaan met mijn ouders. Wij hadden ook van alles over Holland gehoord en kwamen er toen er praktisch gezien nog bijna geen Surinamers rondliepen. Die eigen ervaring heb ik hierin verwerkt.

Pagina 163

“Of ze ooit wel beseften, hoe duur dit allemaal wel was, welke prijs er werd betaald voor de koffie en voor de suiker!”

Ik was docent Nederlands en gaf les in Nederlandstalige en internationale literatuur aan de hoogste VWO-klassen. Bij het vak Nederlands hoort ook het onderdeel poëzieanalyse. Iedereen had daar altijd een grote hekel aan. Heel af en toe zat er iemand bij die het leuk vond, maar de meeste leerlingen vonden het maar een stom vak. Ze waren altijd aan het zuchten en steunen over de stijlfiguren die ze

moesten lezen. Als leerkracht wil je toch je enthousiasme overbrengen om de leerlingen. Ik probeerde dat altijd met één gedicht, waar bijna al die stijlfiguren in terugkwamen. Het is een prachtig gedicht en het enige gedicht dat ik uit mijn hoofd ken.

*De suikermolens wentelden voor Europa
in het stof van de plantages droogden
Uw tranen op donkere broeders uit Afrika*

*en luider verkondigden de zwepen het heidendom
van christelijk Europa pijn en geduld en hoe
heldhaftig naakt een zwarte huid kan zijn*

*lichamen zonder bestemming waarop de rijken
de trieste geschiedenis schreven van dit land
zodat wij beseffen hoe duur de suiker wel kan wezen.*

Via dit gedicht kon ik de leerlingen toch alle stijlfiguren leren. En hier ontleen ik ook de titel van mijn boek aan. Het eindigt met: zodat wij beseffen hoe duur de suiker wel kan wezen. Hoe duur was de suiker? De suiker kostte mensenlevens. Iedereen offerden: de slaven en de slavenmeesters; allemaal voor de suiker. De koloniale tijd zit erg besloten in de titel van mijn boek.

Pagina 192

“Rutger en Elza werden door sommige families niet meer uitgenodigd voor kaartavondjes en feestjes. In het begin vond Rutger dit wel vervelend voor Elza, maar toen zij hem vertelde dat ze dit helemaal niet erg vond, trok hij zich ook niets aan van het geklets en ging hij rustig zijn gang.”

Dankzij literatuur komen we heel veel te weten van de levens van andere mensen. Je kunt lezen hoe mensen leven in bijvoorbeeld Japan, Zuid-Amerika of India. Interesse tonen in anderen hoort ook bij mens zijn wat mij betreft. Hoe meer je geïnteresseerd bent in anderen, hoe meer mens je zelf ook wordt. Het maakt je groter, het maakt je menselijker.

Pagina 242

“Toen luitenant Andersma de militaire post had verlaten met de mededeling dat hij iets bijzonders op het spoor was en wel die dragen zou wegblijven, hadden de vaandrags achter zijn rug om hartelijk gelachen.”

Het perspectief van de Nederlandse soldaat Jan was voor mij belangrijk om toe te voegen aan het boek. Het laat, net als de rest van het verhaal, zien dat ‘goed’ en ‘fout’ niet lijnrecht tegenover elkaar staan. Er is altijd een grijs gebied waar van alles in kan gebeuren; ook mooie dingen.

Pagina 270

“‘O Mini-mini, je bent er, gelukkig, o Mini-mini, ga nooit meer weg,’ en zijn vader die gelukkig toekeek zi: ‘Nee Jethro, ze gaat nooit meer weg, ze blijft bij ons. Voor altijd.’

Mini-mini heeft zich ontwikkeld tot de *counterpart* van Sarith. Zoals ik eerder al beschreef wist ik dat van tevoren niet, maar beide karakters ontwikkelden zich op deze manier tijdens het schrijven.

Hoe komt de relatie tussen Sarith en Mini-mini op u over?

Pagina 292

“Hand in hand liepen ze weg van het huis, in de richting van het kerkhof; een gemurmel van stemmen kwam hen tegemoet. Dat waren de stemmen van de mannen die nu kadij zeiden, terwijl ze op de begraafplaats stonden tussen de graven van hun voorouders; de Portugese joden, de eerste kolonisten, die het na de Engelsen hadden aangedurfd om Suriname te maken tot hun vaderland.”

Met dit boek wilde ik aan de Surinaamse mensen vertellen hoe het leven was van mensen in de tijd van slavernij. Hoe het leven was van de slavenbezitters, de slaven zelf en hoe die levens verweven waren. Mijn leerlingen, 17, 18 jaar eindexamen VWO, hadden de indruk dat het een gewelddadige zwart/wit situatie was. Ik wilde een ander perspectief bieden. In de geschiedenisboeken leren we over grote oorlogen en opstanden, maar wie schrijft over de huisvrouw? Juist die kleine verhalen zijn belangrijk voor ons historisch begrip.

Wat heeft *Hoe duur was de suiker?* jou gebracht?
